

ADDENDA

AD QUOSDAM LXXIV PRIORUM TOMORUM PATROLOGIÆ

IN QUIBUS AUCTORES VI PRIORUM SÆCULORUM ECCLESIE CONTINENTUR.

AD TOMUM VIII.

I.

NOTITIA HISTORICA IN CONSTANTINUM.

(Fabricii Biblioth. Græca, t. VI.)

I. Flavius Valerius Aurelius Claudius Constantinus, cognomine Magnus, Flavii (a) Valerii Constantii Chlori F. natus Naisi Daciæ oppido a. C. 274, die 27 Febr. Parenti in imperio successit a. C. 303, 25 Jul. Uxorem habuit Minervinam Crispi matrem, eaque defuncta, Herculli filiam Flaviam Maximianam Faustam, ex qua Constantinum, Constantium et Constantem, Constantiamque et Helenam genuit. Idem post visum in cælo crucis insigne Christiana sacra amplexus et victoria de Maxentio potitus est a. C. 312. Hinc Maximino a persequendis Christianis desistere coactæ, et victo etiam Licinio, nihil ab eo intermissum quod ad Ecclesiam Christi ornandam amplificandamque et studia litterarum fovenda (b) facere posset. Unde a Græcis *ισαπόστολος* vel *ὁ ἐν βασιλεύσει* (c) Ἀπόστολος dicitur et solemniter colitur ejus memoria die 21 Maii. Non ineleganter etiam a Theodorito in Historia religiosa, p. 768, appellatur Christianorum Zorobabel, qui fideles e captivitate liberavit et templa eis restituit. Denique multis pace et bello præclare gestis, morti vicinus, ab Eusebio Nicomediensi, non procul Nicomedia in Achryone villa, baptismum (d) suscepit, et paucis diebus post diem obiit sacro Pentecostes festo, 22 Maii a. C. 337, Feliciano et Titiano coss., cum regnasset xxx annos, menses ix, dies xxvi, vixissetque annos Lxii, menses ii, et dies xxv.

II. Exstant ejus epistolæ complures ab Eusebio et

(a) Ita vocatur in nummis, ut apud Tristanum, t. III, p. 395, quanquam alii, ut Aurelius Victor, Julium Constantium appellat. Constantini M. nummos illustrarunt, præter alios, qui numismata imperatorum edidit, Cangius, in familiis Byz. atque Alexander Wilhelmus, S. J., in Actis sanctor., t. V Maii, p. 22 seq.

(b) Aurel. Victor, in Epitome, cap. 41, de Constantino: *Commodissimus rebus multis fuit; calumnias sedare legibus severissimis, nutrire artes bonas, præcipue studia litterarum; legere ipse, scribere, meditari, audire legationes et querimonias provinciarum.* Confer Eusebii Orat. de laudibus Constantini, pag. 361, ubi de Scholis ab eo constitutis.

(c) Vide Vales., ad Euseb. iv, 60, de Vita Constantini, et Mich. Le Quien, ad Damascenum, tom. I, pag. 630.

(d) Baptismum alterum, quem a Silvestro episcopo Romano suscepisse lepra obsitum Constantinum acriter adversus Tentzelium τὸν μακαρίτην disputat

A aliis servatæ, quæ a doctissimo Caveo in Hist. litteraria scriptorum ecclesiasticorum diligenter recensentur. Ejus observatis pauca hæc si placet addes: *Epistolæ ad Athanasium* fragmentum pro Ario recipiendo (e) habet etiam Socrates, lib. i, cap. 27, et Sozomenus, ii, 22. *Edictum prius pro pace* Christianis concedenda, quod Græce Eusebius refert x, 5, Hisp., servavit Latine Lactantius lib. de Mortibus persecutorum, c. 48. *Epistola ad Ecclesias de Synodo Nicæna* legitur etiam apud Theodoritum, lib. i Hist. Eccles., cap. 10. *Epistola ad Arium et Arianos* quam producit Gelasius in Actis concilii Nicæni iii, 1, supposititia videtur Casaubono, in Casaubonianis, pag. 145. Prodiit hoc rescriptum etiam separatim Par. s. 1595, in-8°. Ab *Epistola ad synodum Tyriam*, quam B habet Eusebius, iv, 42, de Vita Constantini, et Theodoritus, lib. i Hist., cap. 29, diversa est quæ exstat apud Socratem, lib. i, c. 34, Sozomenum, ii, 28, nec minus in Tripartita, iii, 7, et apud Neophor., viii, 50.

Oratio ad sanctorum cætum ad calcem librorum Eusebii de Constantini Vita legitur Græce e Latino versa, non ab Eusebio, sed ab alio intérprete, ut ipse, lib. iv, cap. 32, de Vita Constantini, diserte innuit.

Similiter a nescio quo e Latino Græce versa est brevis *Oratio ad synodum Nicænam de Pace*, quam idem Eusebius, iii, 12, exhibet. Prolixiorum quæ occurrit apud Gelasium, ii, 7, legit etiam Theodoritus; ut ex ejus lib. i, cap. 7, Historiæ colligitur.

clarissimus Schelstratenus, fabulis ascribunt non modo Protestantes, ut, præter laudatum Tentzelium, parte II diss. selectar., Abraham Scultetus, in diss. antibaroniana de baptismo Constantini Romano, Nostadii 1607, in-4°, sed plerique etiam in Romana Ecclesia eruditi viri, ut Benedictini, ad Ambrosium, t. II, pag. 1209; Tilemontius, t. IV Hist. imperator., pag. 634, Papebrochius, in Actis sanctor., tom. V, Maii 21, pag. 14 seq., et Conradus Janningus, in Apologia pro Papebrochio, quæ præmittitur Actis sanctorum, t. I Junii, pag. 16 seq.

(e) Neque tamen Arii hæresin ideo probavit Constantinus, de qua nondum ei satis liquebat, sed speravit se ita dissidiorum semen in herba suppressurum. Confer ejus epistolam Irenicam ad Alexandrum et Arium, apud Eusebium, ii, 64 seq., de Vita Constantini, et ad illam B. Balthas. Bebelii exercitationem Historicætheolog., Argentorat. 1663, et Nic. Vedelius, de Prudentia veteris Ecclesiæ, pag. 202, 267.

Edicta quam plurima Constantini illustant Jac. A Godofredus, ad Codicem Theodosianum, Franciscus Baldinus Jctus, in suo Constantino, Basil. 1556, et Argent. 1612, in-8°, et qui ad tempora quilibet sua revocant Annalium scriptores, ac præcipue Tillemontius, tomo IV Historiæ imperatorum. Cæterum edictum quod sub Constantini nomine vulgavit Nicolaus Cusanus, lib. III Concordiæ catholicæ, cap. 35, Honorio ac Theodosio vindicat, et integrius edidit Sirmundus, ad Sidonium, pag. 245

III. *Confessio* Constantini ad Silvestrum episcopum Romæ, quæ Latine exstat ad calcem recognitionum, aliorumque scriptorum Clementi Rom. suppositorum, Colon. 1569, in-fol, pag. 471, perinde ut Acta Silvestri, spuria est.

Donatio quæ eidem Silvestro a Constantino facta fertur, Romanæ etiam Ecclesiæ doctissimorum viro- rum (a) judicio ac consensu itidem est commentitia. Primus ejus meminit Æneas Parisiensis, qui circa a. C. 854 scripsit, libro adversus decem objectiones Græcorum, t. VII Spicilegii Dacheriani, pag. 141. Inde Hincmarus Rhemensis, Petrus Damiani, Leo IX, Ado, aliique. Editiones ejus admodum diversæ feruntur: una quam habent Acta spuria Silvestri, quam- que Anselmus Lucensis Collectioni suæ canonum, lib. IV, cap. 32, Deusededit, lib. IV, c. 2, Ivo Carno- tensis, parte V decreti, cap. 49, et Gratianus, parte I decreti, dist. 96, c. 14, Latine inseruit, licet in anti- quioribus Gratiani Codicibus legi negat Antoninus archiepiscopus Florentinus, parte I hist., tit. 8, C

cap. 2, § 8. Theodorus autem Balsamon Græcæ versam exhibet in scholiis ad Photii Nomocanonem, tit. VII, in Bibl. canonica Justelli, t. II, pag. 929 seq. Illa Balsamonis versio una cum altera Matthæi Blastaris edita etiam est a Marquardo Frehero a. 1610, in-4°, additis animadversionibus. Longe prolixior est quam vertit e Græco Latine et Julio II pontifici inscripsit Bartholomæus Picernus, de Monte arduo. Hæc præ- missam habet quam modo memoravi fictitiam Con- stantini *confessionem*, atque post Editionem Colon. 1515 sæpius lucem vidit, et D. Joach. Hillebrandi dissertationi de Donatione Constantini imp. præ- missa, Helmst. 1661, et 1753, atque Balthasaris Gualteri Diatribæ elencticæ de imp. Constantini baptismo, donatione et legatione ad concilium Nicæ- num, len., 1618, in-12, pag. 67 seq. inserta legitur. Atque Augustinum Steuchum arguit Joan. Bodinus lib. I de Rep., cap. 9, pag. 221, Græco sermone don- ationem Constantini scripsisse, ut fucum faceret: *Sed fraus, inquit, facile ex ipsius oratione et antiqui- tatis cognitione confutatur.* Alia Græca versio (Con- stantini Harmenopuli, ut notat Nesselius, parte II, Catalogi mss., pag. 27) exstat in Bibl. Cæsarea, et Lambecio, lib. V, pag. 244, memoratur, sed quoad sensum eadem est cum illa Balsamonis, cujus idem, pag. 237, mentionem facit. Hanc ipsam e Codice regis Christianissimi Græcæ et Latine exhibet Julius Cæsar Bulengerus, lib. II de Imperio Romano, cap. 6, p. 318, et quoniam brevis est, hoc etiam loco existare non erit, puto, lectori ingraturum, injucundumque.

CONSTANTINI EDICTUM.

Edictum, ac effatum divinum magni Constantini de pontifice Romano. Omnibus provinciarum rectoribus, et senatui R. imperii, Romanum pontificem, successorem sanctorum apostolorum, et domini mei Petri, majorem quam imperator habere potestatem per universum orbem adversus omnes [*deest* *et*] et plusquam imperatorem coli et honorari, caputque esse quatuor antiquarum sedium, et ab eo judicari et decerni quæ orthodoxæ fidei conveniunt, dici- mus. Donamus enim Patri meo beato Silvestro, et D

(a) Primus proluxa et diserta oratione ejus falsitatem ostendit Laurentius Valla, quæ et separatim excusa est plus simplici vice, et cum Ulrici Hutteni præf. in Ortuini Gratii Fasciculorum expendarum ac fugiendarum, apud Londinenses recuso, et in Simonis Schardii Syn- tagmate tractatum de imperiali jurisdictione legitur. Æneæ Sylvii aliorumque plurimum testimonia Vallæ suffragantia produxit Elacius in Catalogo testium veritatis, et Rob. Cocus in Censura vet. scriptorum, quibus adde Baronium, ad a. C. 324, n. 118 seq., et 1194, n. 52 seq.; Isaacium Habertum ad Ecclesiæ Græcæ *Ἀρχιαιατικόν*, pag. 24; Joan. Morinum, in *Historia Gallicæ* edita liberatæ per Constantinum Eccle- siæ, deque origine ac progressu potestatis secularis Romani pontificis, c. 8; Petrum de Marca, III, 12, de Concordia sac. et imperii, et VI, 6, § 6. Antonium Pagi, ad a. 324, n. 16; Tillemontium, t. IV Hist. imperator., pag. 226; Petrum Josephum Cantelium, Hist. urbium metropol., parte II, diss. 2, cap. 2, n. 7, et præcipue Natalem Alex., sec. IV, diss. 25. Quos

Θέσπισμα τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, περὶ τοῦ πάππαι Ῥώμης. Θεσπίζομεν (b) πᾶσι τοῖς σατράπαις, καὶ τῇ συγκλήτῳ τῆς ἡμῶν Βασιλείας, τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον καὶ διάδοχον τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ κυρίου μου Πέτρου, πλείονα τῆς Βασιλείας ἔχων ἐξουσίαν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, κατὰ πάντων πολλῶν πλείον ἢ τὸν Βασιλέα τιμᾶσθαι καὶ σέβασθαι κεφαλάν τε εἶναι τῶν τριστάρων ἐρχαίων θρόνων, κρινεσθαι τε πρὸς οὐτοῦ, καὶ ψαφίζεσθαι τὰ τῷ ὀρθοδόξῳ συμβαζίνοντα πιστεῖ. Δωρούμεθα γὰρ τῷ πατρί μου τῷ μακαρίῳ Σιλβίστρῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ διαδόχοις τὸ

facile opposueris Aug. Steucho, lib. de Donatione Constantini, Lugd. 1545, Jac. Græterio, de Munificentiâ principum in sedem apostolicam, Ingolstad. 1610, in-4°, pag. 36 seq., et Apologia pro Bellarmino, cap. 21, et Nicolao Schaten, in Carolo Magno Romano catholico, lib. II, cap. 6. Ex Protestantibus de falsitate donationis hujus videndi Joan. Henelius, in Otio Uratislaviensi, cap. 22; Gisb. Voetius, t. II Dispp. select., pag. 869 seq.; Jac. Usserius, de Ecclesiarum successione et statu, pag. 60; Joan. Rainoldus, Colloquio cum Hardto, pag. 227 seq.; Franciscus Hotto- mannus, in bruto fulmine Sixti V, pag. 128, 154 seq., et novissime rev. D. Joan. Andreas Schmidius, in Historia sæculi IV, fabulis vario-um in rebus Con- stantini M. maculata, Helmst. 1712, etc., *Edictum seu factum, seu depravatum, adeoque indignum quo Sil- vestri pontificis historia augetur*, inquit Papebrochius, propylæo ad Acta sanctor., t. II April., pag. 1.

(b) Ms. Vindobonense addit, *ὅν. Decernimus uno cum omnibus satrapis et senatu imperii nostri.*

successoribus ejus nostrum palatium, diadema capitis lapillis pretiosis et gemmis intextum, epomidem quæ collum cingat, chlamydem purpuream, coccineam tunicam, et omnia regia vestimenta, ephippia quibus equi regii insternuntur, sceptræ, et reliqua imperii ornamenta, et gloriam omnem meæ potestatis. Eos autem qui in elerum Romanum allecti sunt, ornari jubemus iisdem quibus senatus noster vestimentis, [(a) lego παραπλησίως] equos vehi, albis vestibus tegi. Ita et calceos eorum fieri ex pannis albis, et eum qui lectus sit clericus a nemine impediri posse, quominus sit senator. Quando vero coronam auream Pater meus sanctus Sylvester qua est humilitate et moderatione respuit, hæc ornamenta quæ sanctam resurrectionem et superillustrem locum significant [lego και την ἁγίαν] sancto ejus capiti imposuimus. Nos stratoris officium obeuntes, et frena ejus equi tenentes, ex aula palatii exivimus, reverentia et metu domini mei sancti Petri. Maxime autem utile et amicam Deo esse duximus cedere urbe Roma, et omnibus Occidentis locis ac urbibus sanctissimo papæ, et robur imperii transferre ad Ortum, et capere Byzantium urbem optimo sub sole situ, et eo sedem imperii ponere; iniquum existimantes ut imperator in eo loco summam potestatem habeat, ubi Christianæ fidei cœlitus principium nobis fuit. Cum hæc manu propria scripserimus, et reliquiis domini mei Petri imposuerimus, jusjurandum damus, non modo nos servaturos quæ sanximus, verum et nostros successores, ut sancte ac religiose servant, obstringimus, idque, jurati patri nostro papæ, et successoribus ejus pollicemur.

ἡμίτερον παλάτιον, τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διάδημα ἐκ λίθων τιμίων καὶ μαργάρων συγκεῖμενον, τὸ κυκλοῦν τὴν τράχηλον ὀμοφόριον, τὴν πορφυρᾶν χλαμύδα, τὴν κόκκιον χιτῶνα, καὶ πάντα τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα, τὰ τῶν βασιλικῶν ἵππων ἀξιώματα, τὰ σκῆπτρα, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς βασιλείας κοσμήματα, καὶ τὴν δόξαν ἅπασαν τῆς ἡμῶν ἐξουσίας· τοὺς δὲ τῷ κλήρῳ τῆς ἁγιωτάτης Ῥώμης κατελεγεμένους, κοσμεῖσθαι κελεύμενον παραπλησίως τῇ συγκλήτῳ ἡμῶν ἐνδύμασιν, ἵπποις ἐποχομένους, ὀδόντας περιεπιμένους λευκάς. Ὡς δὲ καὶ τὰ ὑποδήματα τούτων ὀθονίων εἶναι πεποιμένα λευκῶν, καὶ ὅς ἂν αἰροῖτο κληρικὸς, ἐκ τῆς ἡμῶν συγκλήτου γενέσθαι τούτου πρὸς τινὸς μηδαμῶς ἐξουσιᾶν. Ὅτι γε μὴν τὴν ἐκ χρυσοῦ στεφάνην φρονήματος μετριότητι ὁ πατὴρ μου ὁ ἅγιος Σιλβέστρος παρατεῖται, ταῦτά τοι τὴν ὑπὲρ λαμπρῶν χωρῶν σημαίνοντα τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν. τῇ ἁγίᾳ κεφαλῇ αὐτοῦ ἰδίαις χερσὶν ἐπέθηκεν. Ἡμεῖς στρατῶρος ὄφφικιον ὑπελθόντες, καὶ τὰ χαλινὰ τοῦ ἵππου αὐτοῦ κατεχοῦντες, τῆς αὐτῆς τῶν ἱερῶν αὐτοῦ ἐξέμεν ἀνακτόρων, αἰδοί καὶ φόβῳ τοῦ κυρίου μου τοῦ ἁγίου συνεχόμενοι Ἡέτρον τῶν χρησίμων τῆς κοριδῆ καὶ θεοφίλων νενομικαμέν, ἐπιστῆναι μὲν τῆς πόλεως Ῥώμης, καὶ ἰων δυτικῶν ἀπάντων χωρῶν τε καὶ πόλεων τῶ ἁγιωτάτῳ πάππῳ, τὸ δὲ τῆς βασιλείας κράτος πρὸς τὰ τῆς ἐώας μέρη μετενεγκεῖν, καὶ τὴν ἐν καλλίστῳ τῶν ὑπὲρ ἡλίου τοῦ βύζαντος πόλιν καταλαβεῖν, καὶ ἐν αὐτῇ ἰδρύσασθαι τὰ βασίλεια, ἄδικον οὐκ ἐθέλωντες ἐξουσίαν ἔχειν τὸν ἐπὶ γῆς βασιλεῖα, ἐνθα καὶ ἐρχῆ τῆς τῶν χριστιανῶν θρησκείας ἐκ τῶν οὐρανῶν ὑπέβηεν ἡμῖν. Ταῦτα ταῖς ἰδίαις χερσὶ γράψαντες, καὶ τῷ νεκρῷ τοῦ κυρίου μου ἐπιθέμενοι Πέτρον, πιστεῖς ἐνόρκους ποιούμεθα, οὐ μὴν ὄλως παραθεῖναι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἡμίτερον δεξαμένοις κράτος φυλάττειν ἀπαράραυστα παρεγγυώμεθα πρὸς τὸν πατέρα ἡμῶν πάππαν, καὶ τοὺς αὐτοῦ διαδόχους.

(a) Emendationes hæc sunt interpretis Bulengeri.

CONSTANTINI IMPERATORIS EPISTOLIUM AD UNIVERSI ORBIS CHRISTIANOS.

(Vide hoc Epistolum et quod de eo dictum est ad epistolam fictitiam Hieronymi ad Eustochium, *Patrologiæ* tom. XXX, col. 220.)

II C. MAII VICTORINI DE MACHABÆIS POEMA.

(Hoc poema dedimus inter opera S. Hilarii, Arelatensis episcopi, tom. XLIX *Patrol.*, ubi videsis.)

AD TOMUM XIII.

I CARMEN DAMASO PAPÆ ASCRIPTUM

Hoc carmen non reperitur in Bibliothecis ante nostram editis. Datum est primum luoi a diligentissimis bibliographis Miller et Aubenas (a) cum quibusdam observationibus ad nostrum tom. XIII. Id eruerunt e Manuscripto Sangermanensis bibliothecæ ubi latebat. In initiali folio legitur, manu recentis scriptum: Horum versuum auctor creditur sanctus Damasus pont. maximus, minime tamen genuinitatem opusculi asserere præsolemus.

(a) *Revue de Bibliographie*, août 1845.